

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/28, p. 557-576

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12422>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ **Referees/Hakemler:** Doç. Dr. Ahmet Burak KAHRAMAN –
Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ -Yrd. Doç. Dr. Neval KARANFİL

This article was checked by iThenticate.

ORTAÖĞRETİM SOSYOLOJİ ÖĞRETİMİNDE NASREDDİN HOCA FIKRALARINDAN YARARLANMA

Faruk MANAV* - Beyhan ZABUN**

ÖZET

Bu makalede, ortaöğretim sosyoloji dersinin konu ve kavramlarının öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılabilmesi için Nasreddin Hoca fıkralarının yardımcı ders aracı olarak kullanımını göstermek amaçlanmaktadır. Bu kapsamda sosyoloji dersi öğretim programında yer alan kazanımlar ve bu kazanımlara dair yapılan açıklamalar ekseninde Nasreddin Hoca fıkraları bir incelemeye tutulmuştur. Yapılan incelemede sosyoloji dersi kapsamındaki konu ve kavramların hangi fıkralar ile daha iyi anlaşılabilmesi ortaya konulmak istenmiştir. Buna bağlı olarak incelenen fıkralar bir elemeye tabi tutularak, sosyoloji dersinde kullanılabilme olanağı bulunan ve öğrenciler için uygun olduğu düşünülen fıkralar belirlenmiştir. Yapılan belirlemede 14 fıkranın sosyoloji dersinde yardımcı öğretim aracı olarak kullanılabilmesi görülmüş ve bu fıkralar, konu başlıklarına ve kavramlara göre sınıflandırılarak, sosyoloji dersi öğretim programında yer alan kazanımlar ve açıklamalar ile eşleştirilmesi sağlanmıştır. Daha sonra fıkraların ilgili kavramla hangi sebeple ilgili olduğu belirtilmiş ve bu kavramlar, sosyoloji literatüründen hareketle açıklanmıştır. Böylelikle fıkraların sosyoloji dersindeki kullanım amacı da netleştirilmek istenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonunda sosyoloji dersi öğretim programına uygun yapıda olan bir etkinlik örneği de verilerek, fıkraların öğretmenler tarafından nasıl kullanılabilmesi gösterilmek istenmiştir. Söz konusu fıkraların sosyoloji dersinde kullanımının, öğrencilerin dikkatlerini çekmek, konu ve kavramların daha iyi anlaşılması ve somutlaştırılması, derslerin daha ilgi çekici hale getirilmesi, öğrencilerde sorgulama ve düşünme becerilerinin geliştirilmesi gibi katkıları olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji öğretimi, Nasreddin Hoca, fıkra, sosyoloji.

---

* Yrd. Doç. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, El-mek: faruk-manav@hotmail.com

** Doç. Dr. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Eğitimi, El-mek: bzabun@gmail.com

---

USING THE NASREDDIN HODJA ANECDOTES IN TEACHING SOCIOLOGY AT SECONDARY EDUCATION

ABSTRACT

This study aims to demonstrate the usability of Nasreddin Hodja anecdotes as a supportive teaching tool to enable students to better understand the subjects and concepts of the sociology courses in secondary education. Within the framework of this aim, Nasreddin Hodja anecdotes were reviewed by taking into consideration the learning outcomes foreseen in the sociology curriculum and the explanations concerning these outcomes. The review sought to reveal through which anecdotes the subjects and concepts in the scope of the sociology courses could be better understood. The anecdotes reviewed for this purpose were screened to determine the ones that would be usable in sociology courses and that were considered suitable for students. As a result, 14 anecdotes were determined as potential supportive teaching tools in sociology courses, and these anecdotes were categorised according to subjects and concepts and matched with the learning outcomes in the sociology curriculum and the associated explanations. Then, the reasons why the anecdotes were related to the relevant concepts were specified, and these concepts were described on the basis of the sociology literature in order to clarify the purpose of use of the anecdotes in sociology classes. Furthermore, an exemplary activity suitable for the sociology curriculum was provided in the end of the study to illustrate how the anecdotes could be used by teachers. It is considered that the use of the mentioned anecdotes in sociology classes will have such benefits as grabbing the attention of students, ensuring better understanding and concretization of the subjects and concepts, making the courses more interesting, and developing students' questioning and thinking skills.

STRUCTURED ABSTRACT

Purpose of the Study

Aiming to demonstrate the usability of Nasreddin Hodja anecdotes as a supportive tool in teaching sociology, this study sought to analyse the anecdotes within the context of the concepts, subjects and ideas falling within the scope of sociology courses and to specify and explain the concepts and ideas that these anecdotes illustrate or are associated with. For this purpose, the study provides a framework taking into account the foreseen learning outcomes and relevant explanations in the sociology curriculum.

Method

Document review, as a scientific research method, was employed in this study. Document review method involves analysing written materials that include information about the research topic. In this method, in which written materials are regarded as valuable sources of information, the researcher can attain the desired data without making any observation or interview. In this regard, it is time-saving and cost-efficient

---

Turkish Studies

(Yıldırım and Şimşek 2011: 187-188). Therefore, in this study, books, theses and articles relating to the topic addressed were analysed, the problem was specified in the light of the attained data, and the concepts and ideas were clarified.

Findings and Interpretation

Some of the anecdotes analysed under the study and associated with sociology subjects are provided below together with their interpretation.

The anecdote “To wherever they want” (“Hangi Cehenneme İsterlerse”) precisely focuses on humans as social beings and indicates that a human cannot exist alone. The need of humans for society becomes concrete through Nasreddin Hodja’s discourse that he cannot establish an order by himself. In this way, the definition of society become more comprehensible. Thus, it can be suggested that this anecdote has the potential to be a good example for the students to understand what society is.

In the anecdote “If the reason is my headwear” (“İş Kavukla Sarıktaysa”), the kavuk and sarık (traditional headwear) was considered as a symbol of status by the society, and the value attributed to them was based on the supposition that those wearing them should be knowledgeable and well-educated persons. This value is important in showing that status within society arises from the perspective of the society towards the person, rather than the person himself. Thus, this anecdote provides a good example of what the concept of status is and how it is achieved within the framework of the idea that Nasreddin Hodja is highly educated.

In the anecdote “How did he ascend to the sky” (“Gökyüzüne Nasıl Çıktı”), Nasreddin Hodja’s response to an disrespectful and intolerant question asked by priests concerning ascension (miraj) that both religions should be actually viewed on the same level is important in that it shows how important it is to approach different cultures with tolerance and respect and how bad ethnocentric point of view is.

The anecdote “I didn’t know this much” (“Bu Kadarını Bilmiyordum”) provides an example about to what extent advertisements influence people’s consumption habits. In the anecdote, a broker praises, or advertises, Nasreddin Hodja’s cow, which Nasreddin Hodja actually considers as invaluable; then Nasreddin Hodja starts regarding his cow valuable and gives up the idea of selling it.

Conclusion

In this study, which aimed to demonstrate the usability of Nasreddin Hodja anecdotes in sociology courses in secondary education, Nasreddin Hodja anecdotes were firstly analysed with regard to sociological concepts/subjects, and then it was determined which anecdotes corresponded or were related to which subjects, concepts and ideas, and which learning outcomes provided in the sociology curriculum they fell within. Then, the anecdotes unsuitable for the level of students were excluded, and the usability of 14 remaining anecdotes was demonstrated, 1 of them being associated with definition of society, 2

with social position, status and role, 3 with deviation, 1 with social change, 2 with definition of culture, 1 with elements of culture, 2 with respect for different cultures, 1 with economy/advertisement, and 1 with politics/justice.

Öztürk's (2007) study concerning the use of literary texts in teaching geography, which reported that the use of literary texts in courses had the potential to improve such skills as questioning, analysis and empathy and paved the way for creating a classroom environment not based on rote learning; Kaymakçı's (2013) emphasis that oral and written literary works can be used as a teaching tool since the use of literary genres in teaching social sciences helps teaching, concretizes the subjects and ensures the acquisition of various skills and values; Baki and Karakuş's (2014) study indicating the importance of anecdotes in teaching Turkish; Manav's (2016) study showing how Nasreddin Hodja anecdotes could be used in teaching psychology in secondary education; and Adams' (1980) study demonstrating the importance of the use of fables as a literary genre in teaching sociology form a basis for the suggestion that Nasreddin Hodja anecdotes can be used as a supportive teaching tool in teaching sociology, and they are all in line with the basic argument of this study. Therefore, based on both data from different branches and the data acquired by studies concerning teaching sociology, it can be suggested that Nasreddin Hodja anecdotes constitute a tool that can be used by teachers to ensure that the content of sociology courses is better understood, to enrich their content, to clarify and concretize certain concepts, to make the subjects more interesting, to increase participation in the lessons, and to develop students' skills to question, think and associate.

Recommendations

Following recommendations have been developed in this regard:

1. Teachers can use Nasreddin Hodja anecdotes in planning the course activities;
2. Anecdotes, especially those illustrating superior behaviour, can be shared, after being sociologically researched, with students in order to enable them to better conceive the subjects and concepts;
3. The use of anecdotes that are considered to be related to the assessment questions, exercises and definitions provided in textbooks can be included;
4. Applied studies can be conducted in future, regarding the role of the use Nasreddin Hodja anecdotes in learning sociology subjects.

Keywords: Teaching sociology, Nasreddin Hodja, anecdote, sociology.

Giriş

Ana hatlarıyla "...insanların ortak yaşamı ve katılımlarıyla ortaya çıkan toplumu, toplum hayatını ve toplumsal yapıyı; bu yapıda meydana gelen değişimleri bilimsel yöntemin kendine özgü teknikleri ile inceleyen *sosyal bir bilim* dalı..." (Doğan, 2016: 33) olarak tanımlanan sosyoloji,

insanların birbirleriyle kurdukları iletişim/ilişkiler temelinde, insan birlikteliğini merkeze koyarak, bu birliktelikten dolayı ortaya çıkan her şeyi sosyolojik olarak kabul etmektedir (Fichter, 2012: 3). Dolayısıyla bireyselin ardındaki toplumsala yönelik bir bilim olarak sosyolojinin, insan gruplarını, toplumları, toplumsal kurumları, bireylerin davranışlarının toplumsal nedenlerini anlamada önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir (Zencirkıran, 2016: 2). Sözgelimi, evlilik olgusunda kişinin seçimlerinin ağırlıklı rolü üstlendiği düşünülse de sosyolojik bakış, bu seçimlerin arka planında yaş, ırk, cinsiyet, sosyal sınıf gibi birtakım unsurların belirleyici olabildiklerini ve aşkın aslında toplumun eş olarak seçmeyi öğrettiği kişilere karşı hissedilen bir duygu olduğunu göstermektedir (Macionis, 2012: 2). O halde, yukardaki tanımlarda da ağırlıklı vurgulanan toplum, toplumsallık ve insanların birlikte yaşamı gibi unsurlar, insan davranışlarının anlaşılmasında etkili rol oynamakla birlikte, bir bilim olarak sosyolojinin de araştırdığı konuların toplumsal içerikli olduğu görülmektedir. Çünkü “Sosyoloji bizlere, geniş ölçekli toplumsal, kültürel ve küresel süreçlerin, bizleri ve bireysel davranışlarımızı nasıl şekillendirdiğini göstererek hayatta yolumuzu aydınlatır.” (Newman, 2013: 7). Sosyolojinin araştırdığı bu toplumsal konulardan bazıları ise “Göç, toplumsal değişme, sanayileşme, romantik aşk, din, savaş, hukuk, suç, gençlik sorunları ve küreselleşme...” (Bozkurt, 2004: 2) gibi konulardır. Bunların yanı sıra kültür, aile, sosyal sapma, tabakalaşma (Newman, 2013), eğitim, ekonomi, hukuk, siyaset, sivil toplum (Doğan, 2016) gibi konular da sosyolojinin inceleme alanına girmektedir.

Sosyolojinin bir ders olarak öğretilmesinin ise birtakım fayda ve katkıları bulunmaktadır. Bu katkılar, sosyolojinin, bireylerin içinde yaşadıkları toplumu daha iyi tanımalarına ve değişimi fark etmelerine, toplumsal kurumları ve mensubu oldukları kültürü tanıyarak, bunlar hakkında toplumsal bir bilinç oluşturmalarına olanak sağlamanın yanı sıra, hem kendi toplumları hem de dünya içerisinde küresel anlamda bir birey olmayı gerçekleştirmelerine yardımcı olması olarak gösterilebilir (Bağçeci, Meşe, Korkmaz ve Ünsal, 2013: 16). Yine sosyoloji, toplumları iyi tanımaya yardımcı olmasından dolayı bireylerin içinde yaşadıkları toplumun sorunlarına çözüm üretebilmelerine de yardımcı olma potansiyeline sahiptir (Arslanoğlu, 2001: 85). Bunlara ek olarak, sosyolojinin insanların bakış açılarını zenginleştirmek, araştırmacı, eleştirel ve sorgulayıcı bir anlayış kazandırmak, farklı kültür ve ülkelerdeki insanların davranışlarını anlayabilmek gibi katkıları da bulunmaktadır (Zencirkıran, 2016: 13). Giddens (2000: 13) ise sosyolojinin günlük yaşamda insana sağlayacağı faydaları üç ana başlıkta toplamaktadır. Bunlar; başkalarının nasıl yaşadıklarını anlayarak, onların sorunlarına dair daha iyi bir anlayışa sahip olmamızla ilgili olarak *kültürel farklılıkların bilincinde olma*, uygulanan politikaların sonuçlarının değerlendirilmesinde sağlayacağı yarar ile ilgili olarak *politikaların etkilerini değerlendirme* ve kendimizi daha iyi bir şekilde anlamamızla ilgili olarak *kendi kendimizi aydınlatma* olarak sıralanmaktadır.

Böylesine önemli çıktıları ve kazanımları olan bir alanın ortaöğretim/lise düzeyinde öğretilmesinin de son derece önemli olduğu aşikârdır. Özellikle genç kesimin yaşadıkları toplumu daha iyi tanımaları, kültürlerini ve değerlerini benimsemeleri, toplumsal yapının işleyişini görebilmeleri, kendi bireysel davranışlarının toplumsal açıdan hangi konumda bulunduğunu ve nasıl değerlendirilebileceğini öğrenmeleri, yaşadıkları toplumun sorunlarına yabancı kalmadan o toplumun birer üyesi olarak yaşamlarını idame ettirmeleri açısından sosyoloji öğretiminin oynayacağı rolün büyük olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu alanın öğretiminde daha fazla örneklerle, materyale ve öğretim aracına gereksinim duyulacağından geleneksel yöntemlerden biraz uzaklaşmak gerekecektir. Eraslan’ın da belirttiği üzere (2011: 131) sosyolojiyi sınıf ortamına hapseden ve öğrenciyi edilginleştiren geleneksel sosyoloji öğretimi yerine, öğrencileri daha etkin hale getirecek ve eleştirel bakış kazandıracak modern bir anlayışa gereksinim bulunduğundan yeni öğretim tekniklerinin uygulanması doğru olacaktır.

Amerikan Sosyoloji Derneği (ASA) ise lise düzeyinde daha verimli bir sosyoloji öğretimi için hazırladığı standartlarda birtakım öğrenme alanları¹ belirleyerek, öğrencilerin iyi bir sosyolojik imgelem geliştirebilmeleri ve toplumun birey üzerindeki etkilerini daha iyi anlamaları ve onların karar verme, problem çözme, akıl yürütme gibi becerilerinin de geliştirilmesiyle ileriki yaşamlarında daha başarılı olmalarına yardımcı olmayı hedeflemektedir (ASA, n. d.). Buna istinaden sosyolojinin bir ders olarak öğretiminin, yalnızca öğretmen ve öğretim programına bırakılacak kadar önemsiz değil, aksine sosyolojinin kapsadığı konu ve problemler düşünüldüğünde daha fazla kaynak, materyal, örnek ve etkinliğe ihtiyacı olduğu söylenebilir. Bu yüzden sosyoloji öğretiminde öğretim aracı, öğretim materyali ile öğretim yöntem ve teknikleri zenginliğinin önemi daha da belirginleşmektedir. Nitekim DeCesare (2007), gerçekleştirdiği araştırmada, katılımcı öğretmenlerin büyük bir oranla en çok tartışma yöntemini seçtiklerini ve bunu grup çalışmaları, görsel araçlardan yararlanma, düz anlatım gibi öğretim yöntem ve tekniklerinin izlediğini, video ve filmler, münazara, oyun ve simülasyonlar, davetli konuşmacı ve saha gezileri gibi yöntem ve tekniklerin ise çok az tercih edildiğini ve öğretmenlerin derslerde en çok giriş niteliğinde kitapları tercih ederek, dersleri tekdüze bir yapıya sürüklediklerini ortaya koymaktadır. Bu araştırmanın, sosyoloji öğretiminde farklı açılımların bir gereklilik olduğuna ışık tuttuğu söylenebilir. Aynı şekilde Banoğlu ve Baş'ın (2012) sosyoloji dersi öğretim programının derslerde daha fazla görsel ve işitsel eğitim materyallerinin kullanımıyla ilgili yeniden düzenlenmesi gerektiğine dair önerisi de bu savı destekler niteliktedir.

Sosyoloji öğretimine ilişkin olarak ise farklı eğilimlere yönelik uluslararası literatürde birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan Adams (1980), gerçekleştirdiği çalışmada, öğretici özelliklerinden yararlanarak James Thurber fabllarının sosyoloji öğretiminde nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Sözelimi, sosyal normlar konusunun, Weber'in Protestan ahlakı düşüncesinin, aile içi şiddetin öğretiminde kullanılacak fabl örnekleriyle bunu ortaya koymaktadır.

Ahlkvist'in (1999) gerçekleştirdiği çalışmada, sosyolojik kavramları ve düşüncelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayan bir unsur olarak müziğin sosyoloji öğretimindeki yerine dikkat çekilerek, öğrencilerin şarkılar yardımıyla kültürel bir analiz yapabilmeleri ve bu bağlamda, bir müzik türü olan 'heavy metal'in sosyoloji öğretiminde kullanılma potansiyeli bazı grup ve şarkılarının analizleri ile gösterilmek istenmiştir.

Bir başka çalışmada, sosyoloji öğretiminde toplumsallaşma, toplumsal yapı, sapma ve suç, sınıf ve tabakalaşma, toplumsal cinsiyet ve medikal sosyoloji ile ilgili on video aracılığıyla bu kavramların öğretimi ve sosyolojik imgelemin gelişimi hedeflenmiştir. Bu videolar ile gündelik yaşamın sosyolojisi gün yüzüne çıkarılarak, öğrencilerin gündelik yaşamları ile bu kavramları öğrenmeleri hedeflenmiştir (Wagenfeld-Heintz, 2001).

Carlin (2010), sosyoloji öğretiminde önemli toplumsal konulara değinen ve birer sosyal analiz aracı olarak görülebilecek mahiyetteki romanların kullanımının önemine dikkat çekmekte ve bazı yazar ve romanların isimlerini ve işledikleri tema ve kavramları da vererek iyi bir çerçeveye sunmaktadır.

Cosbey'in (2010) çalışmasında ise sosyal yaşamdaki problemler hakkında öğrencilerin analiz yapabilmeleri, tartışabilmeleri ve fikir üretebilmeleri adına filmler ile sosyoloji arasındaki bağ vurgulanarak, sınıf ortamında bir öğrenme aracı olarak filmlerin kullanımı gösterilmek istenmiştir. Bunun için de bazı filmlerden ve işledikleri temalardan örneklerle filmlerin sosyolojik problemlerin öğretiminde nasıl kullanılacağı anlatılmıştır.

¹ Bu alanlar için bkz. ASA (n. d.).

Sosyoloji öğretiminde farklı eğilimlere ilişkin olarak ulusal literatürde yapılan bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan Şen (2013), sosyoloji öğretiminde mnemonik sistem ve Romalı evi tekniği ile Türk aile yapısında meydana gelen değişimlerin bazı Türk sitcomları/dizileri aracılığıyla daha kalıcı şekilde öğretimini amaçlamıştır.

Öner, Ünsal, Meşe ve Kormaz'ın (2014) gerçekleştirdiği çalışmada da öğrencilerin bireysel farklılıklarına önem veren, araştırma ve sorgulama becerilerini geliştiren, etkinliklere dayalı bir öğretim yaklaşımı olan basamaklı öğretim ile etkili ve verimli bir sosyoloji öğretiminin nasıl gerçekleştirilebileceği, örnek etkinlikler ile gösterilmiştir.

Literatürde Nasreddin Hoca fıkralarının sosyolojik boyutuna ilişkin olarak tespit edilen bir çalışmada fıkraların inanç, ahlak ve dünya görüşü şeklinde gruplara ayrılarak, fıkralara karşılık gelen ayetlerden hareketle fıkralardaki mesajların aslında Kur'an-ı Kerim'in içerdiği toplumsal nitelikli mesajların farklı bir versiyonu olduğunu göstermek amaçlanmıştır (Usta, 2008).

Bu çalışmada ise, sosyoloji öğretiminde Nasreddin Hoca fıkralarının bir öğretim aracı olarak kullanımını göstermek amaçlanmış, bu kapsamda fıkraların sosyoloji dersi kapsamında yer alan kavram, konu ve düşünceler bağlamında analizi ile birlikte işaret ettikleri ya da ilgili oldukları kavram ve düşünceler açıklanarak gösterilmeye çalışılmıştır. Bunun için ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programında yer alan kazanımlar ve açıklamalar dikkate alınarak bir çerçeve sunulmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel bilimsel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırılacak konu hakkında bilgiler içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsayan ve yazılı materyallerin değerli bilgi kaynakları olarak görüldüğü bu yöntemde, araştırmacı ihtiyaç duyduğu verileri gözlem ya da görüşme yapmaya gerek kalmadan sağlayabilmekte ve bu bakımdan zamandan ve maliyet açısından tasarruf sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek 2011: 187-188). Bu çalışmada da ele alınan konu kapsamındaki kitap, tez ve makaleler ile bazı yazılı kaynaklar analiz edilmiş, elde edilen veriler ışığında problem durumu, kavram ve düşünceler netleştirilmeye çalışılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Sosyoloji öğretiminde Nasreddin Hoca fıkralarının kullanımına ilişkin olarak incelenen fıkralar ve bu fıkraların ilgili oldukları sosyoloji dersi öğretim programındaki kazanım, konu ve kavramlara ilişkin bulgular aşağıda sunulmuştur.

A. Nasreddin Hoca Fıkralarının Kazanım ve Açıklamalar Ekseninde Analizi

A. 1. Toplum ile İlgili Fıkralar

Sosyolojinin ana kavramlarından birisi olarak toplum, "...ortak bir kültürü paylaşan, belli bir toprak parçasında yerleşik ve kendilerini birleşik ve özgün bir varlık olarak gören insanlardan oluşan bir grup" (Marshall, 2014: 732) olarak tanımlanmaktadır. Çeşitli toplumlarda benzer olarak görülen statü, rol, yapı, örüntü, işlev, ilişki gibi unsurlar ise bulunduğu toplumda bir sosyal sistem oluşturmaktadır (Fichter, 2012: 86). Bu sistem, "... bireyleri birbirine bağlayan bir *karşılıklı ilişkiler sistemidir.*" (Giddens, 2000: 18). Bu açıdan düşünüldüğünde insanın toplum olmadan yaşamını idame ettirebilmesinin olanaksız olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Sonuç olarak "Toplum olmasaydı birey yeterli maddi destek, siyasal korunma veya din ve dinlenmeye ilişkin, fırsatları elde edemezdi." (Fichter, 2012: 90).

Sosyoloji dersi öğretim programında ise toplumun bu niteliğine ilişkin olarak ‘Sosyolojiye Giriş’ ünitesinde yer alan “Toplumu oluşturan öğelerin etkileşim içinde olduğunu fark eder.” (MEB, 2009: 21) şeklindeki 2. kazanım ve “Toplumun tanımı yapılır.” (MEB, 2009: 21) şeklindeki açıklama bulunmaktadır. Bu kapsamda aşağıda verilen fıkranın toplumun ne olduğuna ilişkin olarak dikkat çekici bir örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

FIKRA: Hangi Cehenneme İsterlerse

Bir gün Nasreddin Hoca ile köylülerinin arası açılmış. Sonunda iş Kadı'ya kadar gitmiş.

Kadı:

“Hoca! Köylü seni istemiyor, başının çaresine bak!” demiş.

Hoca:

“Asıl ben köylüyü istemiyorum,” diye karşılık vermiş. “Onlar başlarının çaresine baksın, hangi cehenneme isterlerse gitsinler. O kadar insan nereye gitseler bir köy kurup yaşarlar. Ben bir başıma şu yaşımdan sonra çiftimi çubuğumu dağıtıp da, hangi dağ başında kendime yeniden bir düzen kurabilirim?” (Fuat, 2016: 152).

YORUM: Fıkra, tam anlamıyla insanın toplumsal bir varlık olmasına vurgu yaparak, tek başına var olamayan bir varlık olduğuna işaret etmektedir. İnsanın topluma duyduğu ihtiyaç, Nasreddin Hoca'nın tek başına düzen kuramayacağına yönelik söyleminde somutlaşmaktadır. Böylelikle toplumun tanımı da daha anlaşılır bir hale gelmektedir. Bu bakımdan fıkranın toplumun ne olduğu konusunda öğrenciler açısından iyi bir örnek olma potansiyeline sahip olduğu söylenebilir.

A. 2. Toplumsal Konum, Statü ve Rol ile İlgili Fıkralar

Fichter (2012: 35) tarafından “... bireyin sosyal yapıda işgal ettiği yer...” olarak tanımlanan statü, kişinin toplumdaki konumu ve bu konuma yönelik olarak toplumun gösterdiği saygıya karşılık gelmekte olup (Zencirkıran, 2016: 88), insanın doğumuyla birlikte iradesi dışında kazandığı ve değiştirme seçeneği olmadığı durumlarda beliren; kız çocuğu olmak, Kübalı olmak, dul olmak gibi örneklendirilebilecek olan *doğuştan kazanılan statü* ve insanın kendi iradesiyle kazandığı, kişisel yetenek ve çabalarının sonucu olan sosyal konuma karşılık gelen; sporcu olmak, hemşire olmak, yazılım programcısı olmak gibi örneklendirilebilen *sonradan kazanılan statü* olmak üzere iki türü bulunmaktadır (Macionis, 2012: 139). İster doğuştan isterse sonradan kazanılmış olsun, statünün toplum tarafından kabul görebilmesi için birtakım özelliklere ya da ölçütlere sahip olması gerekmektedir. Fichter'in (2012: 37-39) belirttiği bu ölçütler, ailesinin tanınırlığı, doğumun meşruluğu gibi unsurlardan etkilenen *soy bağı*, kişinin sahip olduğu *serveti*, kişinin başkalarına göre toplum içinde neyi iyi yaptığına karşılık gelen *işlevsel yararlılık*, kişinin aldığı *eğitimin basamaklarının sayısı ve çeşidi*, kişinin mensubu olduğu *din*, cinsiyet, yaş, güzellik gibi *biyolojik karakterlerdir*.

Sosyoloji dersi öğretim programında ise bu kavram ile ilgili olarak “Birey ve Toplum” ünitesinin “Toplumsal konum, statü ve rol kavramları arasında ilişki kurar.” (MEB, 2009: 24) şeklindeki 10. kazanımı ve bu kazanıma dair verilen “Statüyü belirleyen ölçütlerin neler olduğu vurgulanır.” (MEB, 2009: 24) ve “Statü, rol, anahtar rol, rol çatışması ve rol pekişmesi kavramları vurgulanır.” (MEB, 2009: 24) açıklamaları çerçevesinde statü kavramının ne olduğu, statüyü belirleyen ölçütler ve bu kavramlarla ilgili olduğu düşünülen ve kavramın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olma potansiyeline sahip olan fıkralar aşağıda incelenmiştir.

FIKRA: İş Kavukla Sarıktaysa

Bir gün Nasreddin Hoca'ya tanıdığı bir Acem elinde bir mektupla gelip:

“Efendi! Benim okumam yazmam yoktur. Şu mektubu okuyup bana anlatır mısın?” demiş.

Hoca mektubu alıp bakmış, Farsça.

“Benim işim var, sen bunu başkasına okut!” diye geri vermiş.

Acem yapışmış, gitmezmiş:

“Efendi! Sen onu iki dakikada okursun. Haydi, et bir iyilik!”

Turkish Studies

Hoca adamın elinden kurtulamayacağını anlayınca açıklamış:

“Bu mektup Farsça. Benim Farsçayla pek başım hoş değildir. Yazısı da değişik. Bu yazıyla hani Türkçe bile olsa ben bu mektubu sökmezdim.”

Acem kızmış:

“Be adam! Farsça bilmezsin! Yazıyı sökmezsin! Öyleyse bulgur dibeği kadar kavuğunla, değirmen taşı gibi sarıgınla ortalarda hocayım diye ne dolaşıyorsun?”

Hoca kıpkırmızı olarak hemen kafasından kavuğuyla sarığını çıkarıp adama uzatmış:

“Buyur!” demiş. “İş kavukla sarıktaysa geçir kafana da sen oku bakalım!” (Fuat, 2016: 94).

YORUM: Bu fıkrada, Nasreddin Hoca'nın kullandığı kavuk ve sarık, Acem tarafından statünün simgesi olarak değerlendirilerek, bunlara sahip olanların bilgili ve yüksek eğitilmiş kişiler olarak değerlendirilmiştir. Atfedilen söz konusu değer, toplumda statünün kişiden değil, toplumun kişiye bakış açısından kaynaklandığını göstermesi bakımından önemlidir. Dolayısıyla fıkra, statü kavramının ne olduğuna, nasıl elde edildiğine ve Nasreddin Hoca'nın yüksek eğitilmiş olması düşüncesine bağlı olarak da statüye dair güzel bir örnek sunmaktadır.

FIKRA: Ye Kürküm Ye

Bir gün Nasreddin Hoca bir düğüne gitmiş. Varlıkları, iyi giyimliyi başköşeye buyur ediyorlarmış. Ona dönüp bakan bile olmamış. Karnı da bayağı açmış. Ne bulduysa yiyip içip bir köşede oturmuş.

Başka bir düğüne çağrılınca dostlarını dolaşım kiminden kürk, kiminden kavuk, kiminden kaftan, kiminden kuşak, kiminden at, eyer ödünç almış. Düğün kapısında konukları karşılayanlar hemen koşuşup onu coşkuyla atından indirip başköşeye buyur etmişler. En güzel yemekler, içkiler önüne sıra sıra dizilmiş.

Hoca bir yandan atıştırır, bir yandan da kürkünün ucunu yemeklere doğru tutarak:

“Ye kürküm ye!” dermiş. “Bütün bunlar aslında bana değil, sanadır.” (Fuat, 2016: 29).

YORUM: Fıkrada Nasreddin Hoca'nın başlangıçta kıyafetlerinden dolayı hiç saygı görmemesi, daha sonra gerek kıyafeti gerekse de atıyla hoş karşılanması ve kendisine ikramlar yapılması, kendisine toplum tarafından yapılan statü yakıştırmalarıyla açıklanabilir. İnsanlar Nasreddin Hoca'nın kürkü ve güzel giyimine bir statü sembolü² olarak değer atfetmişler ve ona saygı göstermişlerdir. Bu yüzden fıkra statü kavramına ilişkin güzel bir örnek sunmaktadır.

A. 3. Sosyal Sapma ile İlgili Fıkralar

Sosyoloji dersi öğretim programında ‘Birey ve Toplum’ ünitesinde yer alan “Sosyal sapmanın nedenlerini araştırır.” (MEB, 2009: 24) şeklindeki 14. kazanım ve bu kazanıma dair yapılan “Sosyal sapma ve çeşitleri vurgulanır.” ve “Olumsuz sapma türleri örneklendirilir.” (MEB, 2009: 24) açıklamalar ile sosyal sapma kapsamında verilen toplumsal kurallara neden uyulmadığına dair etkinlik örneği (MEB, 2009: 24) sosyal sapma ve türleri hakkındadır. Bu nedenle, kavramı açıklayarak bu kavramla ilgili fıkraları daha sonra yorumlamak yerinde olacaktır.

Sosyal (toplumsal) sapma, toplumda var olan kuralların ihlali olarak dikkat çekerken, toplumdaki topluma farklılık gösteren, sosyal normlara karşı gösterilen uyumsuzluk durumuna karşılık gelmektedir (Bozkurt, 2004: 173). Sözgelimi, asansördeyken yabancı birisinin bakışları, kendi kendine konuşma, garip kıyafetler giyinme, banka soyma gibi birçok davranış sapkın olarak görülebilmektedir (Newman, 2013: 113). Sapmanın, insanlık adına iyi olduğuna inandıkları doğrular için kendi yaşamlarını bile tehlikeye atabilen (Bozkurt, 2004: 176) ideal olanı ya da uyulan davranışları yukarı yönde bir sapma göstererek, çoğunlukla kahraman ya da örnek olarak görülen kişilerin davranışlarını açıklayan (Fichter, 2012: 220) *olumlu sapma* ve “...onaylanmayan, aşağı ve yetersiz davranış örüntüleri yönündeki...” (Fichter, 2012: 220) *olumsuz sapma* olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Bu çerçevede, aşağıda incelenen fıkralar, olumsuz sapma türüne örnek teşkil

² Aynı fıkra ile ilgili olarak bkz. (Arslantürk ve Amman, 2000: 258).

etmektedir. Söz konusu fıkraların olumsuz sapma kavramını/olgusunu somutlaştıracağı düşünülmektedir.

FIKRA: Ne Sen Sor Ne Ben Söyleyeyim

Bir gün Nasreddin Hoca'ya bir dostu saklaması için bir kutu vermiş. Nereye gittiyse, uzun bir süre almaya gelmemiş. Sonunda Hoca kutunun içinde ne olduğunu merak ederek açıp bakacak olmuş: Mis gibi süzme bal. Nasıl dayanılır?

Epeyce sonra dostu kutuyu almaya gelmiş, ama kutu verdiği gibi değil...

"Hoca! Bu kutu niye böyle hafiflemiş?" diye sormuş.

Hoca işaret parmağını dudağına götürmüştü:

"Orasını ne sen sor, ne ben söyleyeyim!" (Fuat, 2016: 46).

YORUM: Fıkroda Nasreddin Hoca'nın kendisine emanet edilen bir kutu balı sahibinin izni olmadan yemesi, toplum tarafından hoş karşılanmayan bir davranış kalıbı olarak değerlendirilebilir. Normal koşullarda toplumun beklentisi, emanetin aynen korunması olacağı için Nasreddin Hoca'nın bu beklentinin dışına çıkması, olumsuz sapma olarak değerlendirilebilir.

FIKRA: Herifin Yalanını Yüzüne Vuralım

Bir gün Nasreddin Hoca bir dana çalmış. Hayvanı kesip ailece bir güzel yemişler. Derisini de bir köşeye saklamışlar. Dana sahibi ise başlamış ortalarda dolaşıp yakınmaya:

"Ey Müslümanlar! Bir öküzümü çaldılar! Koca öküz gitti! Ben yandım, öldüm, bittim!"

Hoca adamın küçücük danayı koca öküz yapmasına pek öfkelenmiş:

"Karı! Çabuk çıkar şu dananın derisini de," demiş, "herifin yalanını yüzüne vuralım!" (Fuat, 2016: 70).

YORUM: Yalan söyleme davranışı ve hırsızlık toplumsal açıdan düşünüldüğünde olumsuz sapma davranışları olarak nitelendirilebilir. Fıkroda da Nasreddin Hoca'nın bir dana çalarak ailece yemeleri ve dananın sahibinin danayı öküz yaparak yalan söylemesi bu davranışları örneklendirmektedir.

FIKRA: Yalan Olduktan Sonra

Bir gün Nasreddin Hoca'yı yalancı tanıklığa götürmüşler. Bir buğday anlaşmazlığıymış.

Söz sırası gelince Hoca "Arpa" diye başlamış.

Onu tanık gösteren davacı düzeltmiş:

"Buğday!"

Biraz sonra Hoca gene "Arpa" diyecek olmuş.

Davacı gene düzeltmiş:

"Buğday!"

Hoca bozularak davacıya dönmüş:

"Be adam! Yalan olduktan sonra arpaymış, buğdaymış ne fark eder!" (Fuat, 2016: 153-154).

YORUM: Bu fıkroda da yalan söylemek ve yalancı şahitlik gibi olumsuz sapma davranışına örnek teşkil eden durumlar bulunmaktadır. Bunlar, Nasreddin Hoca'ya yalancı şahitlik yaptırılmak istenmesi ve davacının buğdayı arpa olarak gösterme çabalarıdır. Bu bakımdan yukardaki fıkranın olumsuz sapma kavramını iyi şekilde örneklendirdiği söylenebilir.

A. 4. Toplumsal Değişme ile İlgili Fıkralar

Sosyoloji dersi öğretim programının 'Toplumsal Değişme ve Gelişme' ünitesinin "Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörleri değerlendirir." (MEB, 2009: 28) şeklindeki 22. kazanımı ve bu kazanıma dair "Toplumsal değişmeyi etkileyen faktörlerden kültürün çok önemli olduğu kültürel farklılıklara hoşgörüyle bakılması gerektiği, buna karşın kültür emperyalizminin millî bilinci zayıflattığı ve kültürel yozlaşmaya yol açtığı, sosyal değişimin maddî kültür öğelerinde daha hızlı gerçekleştiği vurgulanır." (MEB; 2009: 28) açıklaması, toplumsal değişmede kültürün rolü ve kültürel unsurlarda meydana gelen değişmelere işaret etmektedir. Bu nedenle toplumsal değişimin kısaca tanımlanması, toplumsal değişme ve kültür ilişkisinin belirtilmesi ile maddî ve manevî kültür

öğelerinin nasıl bir değişim yaşadıklarının kısaca belirtilmesi bu konuyla ilgili fıkranın anlaşılabilmesi için yararlı olacaktır.

Genel olarak "...toplum yapısının temel alanlarında (ekonomi, siyaset, eğitim, aile, kültür ve inançlar); var olan ilişkilerde ortaya çıkan farklılıklar..." (Özer, 2003: 565) şeklinde tanımlanan toplumsal değişme, çeşitli çevresel faktörlerden, nüfus artışlarından, kültürel ve teknolojik yeniliklerden, teknoloji ve kültürün yayılmasına kadar bazı sebeplerden dolayı gerçekleşmektedir (Newman, 2013: 233-236). Burada toplumsal değişmeyi etkileyen etmenlerden/sebeplerden kültüre bir parantez açmakta fayda vardır. Çünkü "...kültür toplumsal değişmeyi etkiler, ancak toplumsal değişimin diğer unsurları da kültürü etkiler." (Bozkurt, 2004: 342). Bu bağlamda ortaya çıkan karşılıklı etkileşimde kültürün hem etkileyen hem de etkilenen olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Bozkurt'a göre (2004: 108), kültürde meydana gelen değişimler ise üretilen nesnelere, araçları, tüketim mallarını kapsayan maddi kültür ile değerler ve inançlara karşılık gelen manevi kültür öğeleri arasında aynı oranda gerçekleşmemekte, hatta maddi kültür çok hızlı, manevi kültür ise daha yavaş bir değişim göstermektedir. Hızlı değişimin yaşandığı maddi kültür unsurlarını ise Newman (2013: 49); "...özgün giyim tarzları, mimari, icatlar, yiyecekler, müzik, sanat eserleri vb..." olarak belirtmektedir.

FIKRA: Bu Daha Fazla Uzuyor

Bir gün Nasreddin Hoca bedestende dolaşırken sıradan bir kılıcı tellalın üç bin kuruştan satışa çıkardığını görmüş. Neden bu kadar pahalı olduğunu sormuş.

"Düşmana saldırırken beş arşın uzar bu kılıç," demişler.

Ertesi gün Hoca evden ocak maşasını kapıldığı gibi doğru bedestende almış soluğu.

"Üç bin kuruşa maşa..." diye dolaşmaya başlamış.

Merak edenler ellerine alıp incelemişler. İki kuruşluk bir ocak maşası...

"Hoca! Bunun ne özelliği var ki üç bin kuruşa diye dolaştırıp duruyorsun?" diye sormuşlar.

Hoca:

"Siz daha dün, burda, düşmana saldırırken beş arşın uzar diye sıradan bir kılıca üç bin kuruş istiyordunuz," demiş. "Evde karı bana kızıp saldırdı mı bu maşa beş değil, on arşın, belki daha fazla uzuyor..." (Fuat, 2016: 13).

YORUM: Bu fıkrada Nasreddin Hoca'nın yaşadığı dönemi yansıttığı mahiyette bedesten, tellal, arşın, ocak maşası, kuruş, kılıç gibi birtakım maddi kültüre ait unsurlar dikkat çekmektedir. Bu unsurlarda dikkat çeken husus, günümüz dünyasında artık kendilerine yer bulamıyor olmalarıdır. Sözelimi, günümüz dünyasında bedestenin yerini AVM'ler, tellalların yerini pazarlamacılar, arşının yerini metre, kuruşun yerini lira alırken, ocak maşası da evlerde kullanılan bir alet değildir. Ayrıca kılıcın da yerini günümüzde ateşli silahlar almıştır. Bu bakımdan fıkranın maddi kültür öğelerinde tarihsel süreç içinde meydana gelen bir değişimi, yani toplumsal bir değişme sürecini yansıttığını belirtmek doğru olacaktır.

A. 5. Kültürün Tanımı ile İlgili Fıkralar

Latince cultura kelimesine dayanan ve sütü mayalamak ya da tarlaya ekin ekme gibi anlamlara sahip olan kültür (Arslantürk ve Amman, 2000: 233), toplumların kendi tarihlerinden mimari yapılar, ilim ve bilgi, yöntem, teknik ve aletler gibi maddi, düşünce sistemleri, inançlar, değerler, örf ve adetler gibi manevi mirasların toplamına karşılık gelmektedir (Sezal, 1991: 79'dan akt. Doğan, 2016: 424). Ziya Gökalp, bu miraslar toplamının milli olma, başka bir millete aktarılamama, değiştirilemez olma, ilham ve sezgi aracılığıyla yapılmış olma, dini, ahlaki ve estetik duyguların toplamı olma gibi özelliklere sahip olduğunu belirtmektedir (Ziya Gökalp, 2015: 22). Bunların yanı sıra kültür, insanların davranışlarını düzenleyen ve bir yaşam tasarımı sunan ortak bir anlayışa da işaret etmekte (Bozkurt, 2004: 91) ve insanın insan olma niteliklerinden birisi olarak da görülmektedir (Giddens, 2000: 43). Ayrıca insanların birbirleriyle bağlarını kurarak ortaya birliktelik ve uyumu da çıkarmaktadır (Aydın ve Özbudun, 2009: 521). En genel anlamda bu şekilde tanımlanan

kültür ile ilgili olarak ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programında ‘Toplum ve Kültür’ ünitesinde yer alan 31. kazanım; “Kültürün farklı anlamlarını ayırt eder.” (MEB, 2009: 31) şeklinde olup, bu kazanım kapsamında verilen; “Kültürün günlük yaşamda, sanat, eğitim, bilim, tarım vb. alanlardaki anlamları vurgulanır.” (MEB, 2009: 31) ve “Kültürün hayatın her alanında olduğu vurgulanır.” (MEB, 2009: 31) şeklindeki açıklamalar çerçevesinde yapılacak kültür tanımı kapsamında aşağıdaki fıkraların bir öğretim aracı olarak kullanımı, kavramın daha iyi anlaşılması bakımından yararlı olacaktır.

FIKRA: Bizden Sonra Gelecekler Yesin

Bir gün Nasreddin Hoca bahçesine fidan dikiyormuş. Dostlarından biri:

“Efendi! Bunlar ne zaman büyüyecek, ne zaman yemiş verecek de yiyeceksin?” demiş.

Hoca:

“Bizden önce gelenlerin diktikleri bize yeter,” demiş. “Bunların yemişini de bizden sonra gelecekler yesin.” (Fuat, 2016: 128-129).

YORUM: Nasreddin Hoca’nın diktığı fidanlarla ilgili olarak kullandığı ifadede kültürün nesilden nesle aktarılan bir miras olduğuna yönelik bir vurgu söz konusudur. Çünkü “Bireyler gelir gider ama kültür kalır. Kültür, bir formdan diğerine geçerek varlığını hep sürdürür.” (Fichter, 2012: 156). Fıkroda da Nasreddin Hoca’nın söylemi bu doğrultuda olduğundan, fikranın kültürün bu özelliğine işaret ettiği ve kültürün tanımının anlaşılmasında yararlı olacağı söylenebilir.

FIKRA: Keşke Her Gün Bayram Olsa

Bir gün Nasreddin Hoca’nın yolu bir köye düşmüş. Bakmış herkes yiyip içmekte. Oysa bir kıtlık yılıymış. Hoca’yı da ağırlamış, yedirmiş, içirmişler.

“Bu ne bolluk, ne ucuzluk!” demiş Hoca.

“Bolluk mu! Deli misin?” demişler. “Bugün bayram. Herkes, gücüne göre, evinde ne pişirmişse alıp getirdi, hep birlikte onları yiyoruz. Onun için sofradaki bu bolluk...”

Hoca bir düşünmüş:

“Ah! Keşke her gün bayram olsa!” demiş. (Fuat, 2016: 33-34).

YORUM: Bu fıkroda kültürün bir toplumda insanları bir araya getirme işlevi dikkat çekmektedir. Kıtlık zamanında bile bayram olması sebebiyle herkesin evinde neyi varsa getirerek, birlikte yenilip içilmesi, kültürün birleştirici ve bütünleştirici olduğunu ve ortak bir anlayışın icrasını göstermektedir. Bu fıkra da kültürün toplumsal işlevinin anlaşılması bağlamında iyi bir örnek sunmaktadır.

A. 6. Kültürün Öğeleri ile İlgili Fıkralar

Sosyoloji dersi öğretim programında ‘Toplum ve Kültür’ ünitesinde yer alan “Kültürün öğelerini analiz eder.” (MEB, 2009: 31) 32. kazanımı çerçevesinde verilen; “Örf, adet, gelenek ve görenek gibi kökleşmiş kültür öğelerinin içerikleri vurgulanır.” (MEB, 2009: 31) açıklaması kapsamında kültürel bir öğe olarak ‘âdet’ ile ilgili olan fıkra aşağıda verilmiştir.

Âdet, önceki insanlardan ya da atalardan kalan sosyal bir kural, nesilden nesile eğitim yoluyla aktarılarak gelen (Arslantürk ve Amman, 2000: 270-271), geçmişte şimdide yaşatarak bir tür devamlılık sağlayarak varlığını uzun süre devam ettiren, gelenekte olduğu gibi çok fazla değer yüklenmeyen, kendilerine uyulmadığında yaptırım gücü az olan ve selamlaşma şekilleri ve Romen rakamlarının kullanılması gibi kolaylık sağlaması için edilgen olarak kabul edilen, zorunlu olmayan davranış örüntüleridir (Özbudun, 2009: 12-13). Bu davranış örüntülerinin yapısına ilişkin olarak incelenen aşağıdaki fikranın kavramın daha iyi anlaşılmasına aracılık edeceği düşünülmektedir.

FIKRA: Bizde Öyle Âdet Yoktur

Bir gün Nasreddin Hoca’ya bir dostu konuk gelmiş. Evde ne varsa yiyip içmiş, gece saat dörde kadar söyleşmişler.

Tam yatacakları sırada dostu sessizce iki dize mırıldanmış:

Turkish Studies

*Bizim iller bizim iller
Yatar iken üzüm yerler
Hoca dostunun bütün gece yediklerinin, içtiklerinin üstüne, yatarken bir de üzüm istediğini anlayınca onun iki dizelik mırıldanmasını ağzından alıp sürdürmüştü:*

*Bizde öyle âdet yoktur
Saklarlar da güzün yerler
“Allah rahatlık versin!” diyerek acele çıkmış odadan. (Fuat, 2016: 89-90).*

YORUM: Bu fıkrada kültürü oluşturan temel unsurlardan birisi olan adet kavramına güzel bir örnek oluşturduğunu belirtmek doğru olacaktır. Fıkırada âdetin kendisine uyulmadığında yaptırım gücünün ne denli az olan bir davranış örüntüsü olduğunu gösterdiğini de söylemek mümkündür.

A. 7. Farklı Kültürlere Karşı Saygı ve Hoşgörü ile İlgili Fıkralar

Kültür, her insan topluluğunda var olan bir sosyal unsur olmakla birlikte, bu unsurun her toplumda farklılık gösteren ve belli topluluklarda kedi köpek yavrularının yenmesi, Hinduların sığır yememeleri gibi her kültürün kendine özgü olduğunu ortaya koyan birtakım davranış kalıpları bulunmaktadır. Bu davranış kalıplarını anlayabilmenin yolu ise her kültürü kendi anlam ve değerleri bağlamında değerlendirmekten geçmektedir (Giddens, 2000: 23-24). Bu nedenle, bir kültürün başka bir kültür açısından anlamlandırılmaya çalışılması da olanaklı değildir. Yani “...kendi kültürümüz bizim için ne kadar anlamlı ve değerliyse, başka kültürler de onların üyeleri için o kadar değerli ve anlamlıdır.” (Gökalp, 2015: 33). Bu nedenle kültürel açıdan yanlış anlamaya yol açan ve bazı davranışların bağlamından koparıldığında garip ya da gülünç olmalarına sebebiyet veren (Bozkurt, 2004: 104) ve “...bir şeyin başka toplumlardaki yapıma biçiminin, aynı şeyin kendi toplumundaki yapıma biçiminden daha geri olduğunu...” (Marshall, 2014: 219) öngörerek, mensubu olduğu kültürü başka kültürlerden üstün görmeye (Arslantürk ve Amman, 2000: 248) karşılık gelen *etnosantrizm* yerine, insanların sahip oldukları inanç ve davranışların içinde yaşadıkları kültür bağlamında değerlendirilmesi gerektiğine işaret eden (Newman, 2013: 60) ve herhangi bir davranışı değerlendirmenin nesnel bir ölçütünün olmadığını, kendi kültürümüz dışındaki kültürlerin yaşam şekillerini yargılamaktan uzak durulması gerektiğini savunan *kültürel göreciliğin* (Güçlü, Uzun, Uzun ve Yolsal, 2008: 863) daha ön plana çıktığı söylenebilir. Bu yüzden insanların farklı kültürlere yönelik olumsuz değerlendirmelerden, tutum ve davranışlardan uzak durarak, her kültürün kendi özgü bir yapı olarak farklı olduğunu kabul etmesi ve farklı kültürleri aşağılamaması, her şeyden önemlisi hoşgörülü olması, yerine getirilmesi beklenen en doğru davranış olacaktır.

Farklı kültürlere hoşgörü konusunda verilebilecek en güzel örneklerden birisi ise Türklerin XI. yüzyıldan itibaren yaşamaya başladığı Anadolu’da var olan kültürel yapıya saygılı davranması ve bu kültürlerden aynı zamanda yararlanmasıdır (Göğebakan, 2010: 212). Çünkü “Türklerin dünya medeniyetine sağladığı en önemli katkılardan biri, hoşgörü, karşılıklı anlayış, diğer kültürlerle diyalog ve çoğulcu kültüre saygıdır.” (Aydın, 1998: 7).

Sosyoloji dersi öğretim programında ise bu kavramları kapsayan öğeler; ‘Toplum ve Kültür’ ünitesinde yer alan “Kültürlenme ve kültürleşme sürecinde kendi toplumsal kültürünün önemini fark eder.” (MEB, 2009: 32) şeklindeki 36. kazanım ve “Kültür merkezliği, yabancı kültür hayranlığı, kültürel görelilik kavramlarına yer verilir.” (MEB, 2009: 32) açıklaması ile yine aynı ünitenin “Toplumların kültürel tutumlarını, farklı kültürlere bakış açılarını sorgular.” (MEB, 2009: 32) şeklindeki 37. kazanım, “Farklı kültürlere karşı saygı ve hoşgörünün gereği vurgulanır.” (MEB, 2009: 32) açıklaması ve yine bu kazanım ile ilgili olarak verilen ve farklı kültürlere ilişkin sahip olunan kültürel tutumlar ile ilgili etkinlik örneğidir (MEB, 2009: 32). Bu çerçevede aşağıdaki fıkralar analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu fıkraların farklı kültürlere bakış açılarını netleştirmesi, hoşgörü ve saygının önemini pekiştirmesi bakımından önemli oldukları düşünülmektedir.

FIKRA: Gökyüzüne Nasıl Çıktı

Bir gün Nasreddin Hoca'ya birkaç papaz gelip bir şey sormak istediklerini söylemişler.

Hoca:

"Buyrun! Sorun!" demiş. "Bildiğimizi sakınmayız..."

Papazlar gülümseyerek sormuşlar:

"Sizin Peygamberiniz miraç için gökyüzüne nasıl çıktı?"

Hoca hiç duralamadan yanıtlamış:

"Sizin Peygamberinizin dördüncü kat göğe çıkması için kurulan merdivenden..." (Fuat, 2016: 92-93).

YORUM: Fıkırada papazların miraç ile ilgili sordukları saygı ve hoşgöründen uzak bir soruya karşılık Nasreddin Hoca'nın her iki dinin aslında aynı düzlemde değerlendirilmesi gerektiğine dair verdiği cevap, farklı kültürlerle hoşgörülü ve saygılı yaklaşmanın ne denli önemli olduğunu göstermesi ve etnosantrik bakış açısının olumsuzluğunu göstermesi bakımından önemlidir.

FIKRA: Dünya O Yana Devrilirdi

Bir gün Nasreddin Hoca'ya sormuşlar:

"Niçin bu dünyadaki insanların yarısı bir yöne, yarısı öbür yöne giderler? Hepsi bir yöne gitseler olmaz mı?" Hoca yanıtlamış:

"Hepsi bir yöne gitselerdi, dünya o yana devrilirdi." (Fuat, 2016: 112).

YORUM: Fıkırada dünyadaki her insan topluluğunun farklı bir kültüre, anlayışa, değere sahip olmasına dair bir vurgu bulunmaktadır. Yani, dünyadaki herkes aynı olmak zorunda değildir ve bu da gerçekleşmesi olanaksız bir şeydir. Bu açıdan farklı olmak, farklı kültürlerle sahip olmak ve karşılıklı olarak saygı ve hoşgörüyü sahip olmak son derece önemlidir denilebilir.

A. 8. Ekonomi Kurumu ile İlgili Fıkralar

Sosyoloji dersi öğretim programının 'Toplumsal Kurumlar' ünitesinin "Toplumsal yaşamda ekonominin temel öğelerini fark eder." (MEB, 2009: 38) şeklindeki 54. kazanımı ve bu kazanıma dair "Reklamların vb. faaliyetlerin tüketim alışkanlıklarına etkisi vurgulanır." (MEB, 2009: 38) açıklaması çerçevesinde reklamların tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkisini gösteren bir fıkra analiz edilmiştir. Bu analizin daha iyi anlaşılması için reklamın ana hatlarıyla ne olduğu ve tüketimle ilişkisinin kısaca açıklanması önemlidir.

Üreticiler/işletmeler açısından, üretilen mal ve hizmetlerin tüketilmesi, tercih edilmesi, taleplerin ve ihtiyaçların canlı tutulması adına tüketiciye duyurulması (Bir-Maviş, 1988: 17'den akt. Topsümer ve Elden, 2015: 13-14), tüketici açısından da pazarda yer alan çok sayıda ürün arasından kendisine en uygun olanı seçmesine yarayan bir araç olarak tanımlanan (Topsümer ve Elden, 2015: 13-14) reklamların, biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere temelde iki yüzü bulunurken, bunlardan olumlu olanı reklamın ekonomi açısından olması gereken bir şey olduğuna, olumsuz yüzü ise reklamın insanlara herhangi bir ihtiyaçları olmadığı halde gereksiz ürünler aldirmaya yarayan bir araç olduğuna ilişkindir (Güz, 2000: 136). Ancak reklamların tüketim alışkanlıkları üzerinde oldukça etkili olduğunu ve tüketim alışkanlıklarını arttırdığını da belirtmek yerinde olacaktır (Aslan ve Zincirkıran, 2016: 274; Taşyürek, 2010: 186; Şentürk, 2012: 71). Hatta hiç reklam yapmayan ya da herhangi bir yere reklam vermeyen bazı firmaların ürünlerinin reklamını, bu firmanın ürünlerini tüketenlerin arkadaşlarına gönüllü şekilde yaptıkları (Kahraman, 2016: 626) da göz önünde bulundurulduğunda reklamın, ister firma tarafından isterse başka bir kanal vasıtasıyla yapılsın her zaman tüketim alışkanlıkları üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu çerçevede aşağıdaki fıkırada Nasreddin Hoca'nın durumu da reklamın ne denli önemli olduğunu gösterir niteliktedir.

FIKRA: Bu Kadarını Bilmiyordum

Bir gün Nasreddin Hoca doğru dürüst süt vermeyen ineğini satmak üzere çarşıya götürmüştü.

Tellala:

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/28

“Şunu birine kakala da beni boşu boşuna yem parası vermekten kurtar,” demiş.
Tellal hayvanı överken Hoca da köşeden dinlermiş. Övgüler birbirini izledikçe inek bayağı gözüne güzel görünmeye başlamış.

Sonunda Tellal:

“Hoş sütlü inehtir, kaymağının üstünde kedi yürüse batmaz!” diye bağıınca, Hoca artık dayanamamış:

“Bu kadarını bilmiyordum,” diyerek tellalın elinden yularını kaptığı gibi hayvanı önüne katıp evine dönmüş. (Fuat, 2016: 111).

YORUM: Bu fıkrada reklamların insanların tüketim alışkanlıklarını ne derecede etkilediğine ilişkin bir örnek sunulmaktadır. Buna göre, Nasreddin Hoca, değersiz gördüğü ineğini tellalın övmesi, yani reklamını yapması sonucunda değerli görmeye başlamış ve satmaktan vazgeçmiştir.

A. 9. Siyaset Kurumu (Adalet) ile İlgili Fıkralar

Sosyoloji dersi öğretim programında yer alan ‘Toplumsal Kurumlar’ ünitesinin “Siyaset kurumu ile ilgili temel kavramları ifade eder.” (MEB, 2009: 40) şeklindeki 57. kazanımı ve bu kazanım kapsamındaki; “Millet, meşruyet, seçim, adalet, hak, özgürlük, eşitlik, iktidar, otorite, hükümet, egemenlik, sivil toplum, birey, devlet vb. kavramlar açıklanır.” (MEB, 2009: 40) açıklaması çerçevesinde, adalet kavramı ile ilgili fıkra bu başlık altında incelenecektir. Bu nedenle söz konusu kavramın kısaca açıklanması yararlı olacaktır.

Özellikle felsefe tarihinde etik ile yoğrulmuş şekilde değerlendiren Platon ve Aristoteles başta olmak üzere sonraları, Machiavelli, Hobbes, Locke, Rousseau, Smith, Montesquieu, Voltaire gibi filozofların siyaset ve hukuk ile ilgili bir kavram olarak görülen ve John Rawls, Hayek ve Nozick gibi filozoflarca da farklı şekillerde ele alınan (Urhan, 2016: 105-107) adalet kavramı, hukuk felsefesi, hukuk sosyolojisi ve siyasal bilimlerin de ilgi alanına girmiştir (Topakkaya, 2009: 628). Düşünce tarihi boyunca bu denli ilgi odağı olmayı başarmış olan adalet ana hatlarıyla, “...bir kimsenin haklarıyla başkalarının (toplumun, halkın, hükümetin ya da bireylerin) hakları arasında bir uyumun bulunması hali, eylem ya da işlemin hak ve hukuka uygun olması durumu, devletin farklı, hatta karşıt çıkarları olan insanlar arasında hakka uygun bir denge oluşturması hali, herkesin hak ettiği karşılığı alması durumu...” (Cevizci, 2012: 13) şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, adaletin odak noktası, herkesin hakkına düşeni almasına istinaden bir tür hakkaniyet olarak göze çarpmaktadır. Bu çerçevede aşağıda analiz edilen fıkrada adaletin bu yönüne yapılan vurgu öne çıkmaktadır.

FIKRA: Sen Bu Şıkırtıları Al

Nasreddin Hoca kadı iken bir adam yakasından tuttuğu başka bir adamı karşısına getirip:

“Efendi! Bu adam düşümde benden eline şıkır şıkır saydığım yirmi akçeyi aldı. Şimdi istiyorum, vermiyor!” demiş.

Hoca davalıdan yirmi akçe istemiş, önündeki çekmeceyi açıp içine şıkır şıkır saymış.

“Duydun mu?” demiş davacıya.

“Duydum!”

“Öyleyse tamam. Sen bu şıkırtıları al!”

Davalıya parasını vermiş:

“Sen de paramı al! Bir daha da birbirinizin hakkını yemeyin!” (Fuat, 2016: 159).

YORUM: Fıkrada adaletle ilgili olarak bir toplumda herkesin hak ettiğini alması gerektiğine yönelik bir örnek sunulmaktadır. Nasreddin Hoca’nın rüyasında kendisinden para aldığı iddia eden ve davacı olan kişiye gerçekte olmayan parayı istemesinden ve davacı olmasından dolayı getirdiği çözüm, toplumların sağlıklı yaşayabilmesi için gerekli bir mekanizma olarak adaletin varlığının önemine dikkat çekmektedir. Böylece hem davalı kişi gerçekte para almadığı için parasından

olmamış hem de davacı kişi rüyasında verdiği paranın karşılığını her iki taraf mağdur olmayacak şekilde almış, yani her ikisine de adil davranılmış olmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Nasreddin Hoca fıkralarının ortaöğretim sosyoloji dersinin öğretimindeki kullanım potansiyelini gösterme amacını taşıyan bu çalışmada, öncelikle Nasreddin Hoca fıkraları sosyolojik kavramlar/konular açısından bir analize tabi tutulmuş, hangi fıkraların hangi konu, kavram ve düşünceye karşılık geldikleri ya da ilişkili oldukları tespit edilerek, sosyoloji dersi öğretim programında yer alan kazanımlardan hangileri kapsamına girdiği belirlenmiştir. Daha sonra öğrenci seviyesine uygun olmayan fıkralar elenmiş ve geriye kalan 1 tanesi toplumun tanımı, 2 tanesi toplumsal konum, statü ve rol, 3 tanesi sapma, 1 tanesi toplumsal değişme, 2 tanesi kültürün tanımı, 1 tanesi kültürün öğeleri, 2 tanesi farklı kültürlerle saygı, 1 tanesi ekonomi/reklam, 1 tanesi siyaset/adalet ile ilgili olmak üzere 14 fıkranın kullanım potansiyeli gösterilmiştir. Buna bağlı olarak, sosyoloji dersi öğretim programının yapısına uygun bir etkinlik örneği de Ek olarak sunulmuştur.

Öztürk'ün (2007) coğrafya öğretiminde edebî metinlerin kullanımına yönelik olarak gerçekleştirdiği çalışmada, derslerde edebî metinlerin kullanımının öğrencilere sorgulama, çözümlenme ve empati kurma gibi becerileri kazandırma olanağına sahip olduğunu ve ezberci eğitimden uzak bir sınıf ortamı oluşturmaya zemin hazırladığını belirtmesi, Kaymakçı'nın (2013) sosyal bilgiler dersi öğretiminde edebî türlerin kullanımının öğretime yardımcı olması, konuları somutlaştırması, çeşitli beceri ve değer aktarımını sağlaması nedeniyle sözlü ve yazılı edebî ürünlerin bir öğretim aracı olarak kullanılabilmesini vurgulaması, Baki ve Karakuş'un (2014) Türkçe öğretiminde fıkra türünün önemine işaret eden çalışması, Manav'ın (2016) Nasreddin Hoca fıkralarının ortaöğretim psikoloji dersi öğretiminde nasıl kullanılabilceğini gösteren çalışması ile Adams'ın (1980) sosyoloji öğretiminde bir edebî tür olarak fablın kullanımının önemini gösterdiği çalışma, sosyoloji öğretiminde Nasreddin Hoca fıkralarının yardımcı bir öğretim aracı olarak kullanılabilceğine dayanak oluşturan çalışmalar olup, gerçekleştirilen bu çalışmanın temel saviyle uyum niteliktedir. Bu bakımdan gerek farklı branşların gerekse de sosyoloji dersinin öğretimi ile ilgili yapılan bu çalışmaların verilerinden hareketle sosyoloji dersinin içeriğinin daha iyi anlaşılması, içeriğin zenginleştirilmesi, bazı kavramların netleştirilmesi ve somut hale getirilmesi, konuların ilgi çekici kılınması, derslere katılımın artırılması, öğrencilerde sorgulama, düşünme, ilişki kurma gibi becerilerin ortaya çıkabilmesi adına, Nasreddin Hoca fıkralarının öğretmenler tarafından kullanılacak bir araç olduğu söylenebilir. Bu kapsamda geliştirilen öneriler şöyledir:

1. Öğretmenler, Nasreddin Hoca fıkralarını kullanarak ders etkinlikleri planlayabilirler,
2. Öğrencilere konuları ve kavramları daha iyi kavrayabilmeleri için özellikle üst düzey davranışa işaret eden kazanımlarla ilgili fıkralar, sosyolojik açıdan araştırılmak üzere verilebilir,
3. Ders kitaplarında yer alan değerlendirme soruları, hazırlık çalışmaları ve tanımlamalar ile ilgili olduğu düşünülen fıkralara yer verilebilir,
4. Gelecekte, Nasreddin Hoca fıkralarının kullanımının sosyoloji konularını öğrenmedeki rolüne ilişkin uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

EK: ETKİNLİK ÖRNEĞİ

Çalışmanın amacına uygun olarak tasarlanan bu etkinlik örneği, fıkraların sosyoloji dersi öğretim programına uygun şekilde nasıl bir etkinliğe dönüşebileceğini göstermektedir.

KÜLTÜRÜN ANLAMI	
Ders	Sosyoloji
Sınıf	11
Yaklaşık Süre	40'
Ünite	Toplum ve Kültür
Kazanımlar	31. Kültürün farklı anlamlarını ayırt eder.
Kaynak	Memet Fuat, <i>Nasreddin Hoca Fıkraları</i> , Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
SÜREÇ	
<ul style="list-style-type: none"> • “Bizden Sonra Gelecekler Yesin” adlı Nasreddin Hoca fıkrası öğrencilere okutulur. • Aşağıdaki sorular öğrencilere yöneltilerek etkinlik başlatılır. <ol style="list-style-type: none"> 1. Sızece kültürün en temel özelliği ne olabilir? 2. Fıkroda Nasreddin Hoca'nın kültürün hangi özelliğine vurgu yaptığı söylenebilir? • Öğrencilerin verdiği cevaplarda yanlışlar varsa giderilir, öğretmenin kılavuzluğunda kültürün nesilden nesle aktarılan bir miras olduğu vurgulanarak etkinlik sonlandırılır. 	

KAYNAKÇA

- Adams, S. D. (1980). Teaching Stories for Sociology: The Fables of James Thurber. *Teaching Sociology*, 7 (4), 397-408.
- Ahlkvist, J. A. (1999). Music and Cultural Analysis in the Classroom: Introducing Sociology Through Heavy Metal. *Teaching Sociology*, 27 (2), 126-144. <www.m.asanet.org/introsociology/.../TSAhlkvist1999.pdf> adresinden 11.07.2017'de erişildi.
- ASA. (n.d.). *National Standards for High School Sociology*. Washington, DC: American Sociological Association. <[http://www.asanet.org/ASA%20HS%20Standards%20\(Final\).pdf](http://www.asanet.org/ASA%20HS%20Standards%20(Final).pdf)> adresinden 26.07.2017'de erişildi.
- Aslan, R. ve Zincirkıran, M. (2016). İnovasyon ile Tüketim Eğilimleri ve Reklam İlişkisi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 8 (1), 265-281. <http://isarder.org/2016/vol.8_issue.1_article014_full_text.pdf> adresinden 05.06.2017'de erişildi.
- Arslanoğlu, İ. (2001). Orta Öğretimde Sosyoloji Öğretimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (2), 63-89.
- Arslantürk, Z. ve Amman, T. (2000). *Sosyoloji / Kavramlar Kurumlar Süreçler Teoriler*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Aydın, M. (1998). Türk Toplumunda Dinî Hoşgörünün Temelleri. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (8), 7-17.

- <http://ktp.isam.org.tr/pdfdrq/D00198/1998_8/1998_8_AYDINM.pdf> adresinden 11.04.2017'de erişildi.
- Aydın, S. ve Özbudun, S. (2009). Kültür. Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın (Yay. Haz.), *Antropoloji Sözlüğü* içinde (s. 520-528). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bağçeci, B., Meşe, N. N., Korkmaz, F. ve Ünsal, S. (2013). Ortaöğretim Sosyoloji Dersi Öğretim Programının Ürüne Dayalı Bilişsel Boyutunun Değerlendirilmesi. *Asia Minor Studies*, 1 (2), 14-28.
<https://www.researchgate.net/publication/308607750_Ortaogretim_Sosyoloji_Dersi_Ogretim_Programinin_Urune_Dayali_Bilissel_Boyutunun_Degerlendirilmesi> adresinden 26.04.2017'de erişildi.
- Baki, Y. ve Karakuş, N. (2014). Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği. *Tarih Okulu Dergisi*, 7 (17), 785-812.
<<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/usakjhs/article/view/5000039564/5000038450>> adresinden 28.09.2017'de erişildi.
- Banoğlu, K. ve Baş, Y. (2012). Sosyoloji Dersi Öğrenci Algılarının Derse Verilen Önem, Sosyal Kazanım ve Öğrenme Ortamı Boyutları Açısından İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 37 (164), 31-44. <<http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/232/361>> adresinden 05.04.2017'de erişildi.
- Bozkurt, V. (2004). *Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller Kavramlar Kurumlar*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Carlin, A. P. (2010). The Corpus Status of Literature in Teaching Sociology: Novels as "Sociological Reconstruction". *The American Sociologist*, 41 (3), 211-231.
<<https://www.jstor.org/stable/pdf/40983450.pdf?refreqid=excelsior:a3f8ec0e57de5cbdbda559d763650d1b>> adresinden 13.07.2017'de erişildi.
- Cevizci, A. (2012). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cosbey, J. (2010). Using Contemporary Films to Teach about Social Problems. *National Social Science Journal*, 34 (1), 53-58.
- DeCesare, M. (2007). A Textbook Approach to Teaching: Structural Uniformity among American High School Sociology Courses. *The American Sociologist*, 38 (2), 178-190.
<<https://link.springer.com/article/10.1007/s12108-007-9007-9/fulltext.html>> adresinden 11.07.2017'de erişildi.
- Doğan, İ. (2016). *Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi.
- Eraslan, L. (2011). Use of New Approaches in Teaching Sociology (Application of a Technique for Producing Idea). *Educational Research and Reviews*, 6 (1), 131-136.
<<http://www.academicjournals.org/journal/ERR/article-full-text-pdf/14FA2EA4485>> adresinden 11.07.2017'de erişildi.
- Fichter, J. H. (2012). *Sosyoloji Nedir* (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Fuat, M. (Der). (2016). *Nasreddin Hoca Fıkraları*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (Yay. Haz.). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Gögebakan, Y. (2010). Türk Kültüründeki Hoşgörü Anlayışının Tarihsel ve Kültürel Kaynakları ve Bu Anlayışın Kültür Varlıklarına Yansımaları. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 201-224.

- <<http://openaccess.inonu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11616/4678/Makale.pdf?sequence=1&isAllowed=y>> adresinden 11.04.2017’de erişildi.
- Gökalp, E. (2015). Kültür: Antropolojik Yaklaşımlar. Ali Ergur ve Emre Gökalp (Editörler), *Kültür Sosyolojisi* içinde (s. 24-51). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2008). *Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güz, H. (2000). Reklamın İki Yüzünün Psikolojik, Ekonomik ve Toplumsal Çerçevede Değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 1 (2), 135-146. <<http://josc.selcuk.edu.tr/article/view/1075000398/1075000372>> adresinden 14.04.2017’de erişildi.
- Kahraman, A. B. (2016). Kahraman, A.B. (2016). “Kahve mi? Starbucks’ta Kahve mi?: Starbucks Mağazalarının Tüketici Kültürü ve Yaşam Tarzları Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic - (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı)*, Volume 11/2 Winter 2016, p. 611-628, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9294>, ANKARA/TURKEY.
- Kaymakçı, S. (2013). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sözlü ve Yazılı Edebî Türlerin Kullanım Durumu. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (20), 230-255. <http://www.zgefdergi.com/Makaleler/653680815_20_16_ID_325.pdf> adresinden 08.06.2017’de erişildi.
- Macionis, J. J. (2012). *Sosyoloji*. Vildan Akan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Manav, F. (2016). Nasreddin Hoca Fıkraları ile Ortaöğretimde Psikoloji Öğretimi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (36), 324-338. <http://www.asosjournal.com/Makaleler/1634328058_8596%20Faruk%20MANAV.pdf> adresinden 21.09.2017’de erişildi.
- Marshall, G. (2014). *Sosyoloji Sözlüğü*. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MEB. (2009). *Ortaöğretim Sosyoloji Dersi Öğretim Programı*. <<http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>> adresinden 05.06.2017’de erişildi.
- Newman, D. M. (2013). *Sosyoloji Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*. Ali Arslan (Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Öner, G., Ünsal, S., Meşe, N. N. ve Korkmaz, F. (2014). Orta Öğretim Sosyoloji Dersinde Örnek Bir Basamaklı Öğretim Uygulaması. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 13 (1), 229-243. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/223220>> adresinden 22.09.2017’de erişildi.
- Özbudun, S. (2009). Âdet. Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın (Yay. Haz.), *Antropoloji Sözlüğü* içinde (s. 12-13). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özer, İ. (2003). Toplumsal Gelişme/Değişme. İhsan Sezal (Ed.), *Sosyolojiye Giriş* içinde (s. 559-589). Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya Öğretiminde Edebî Metinlerin Kullanımı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, (2007), 70-78.

- <<http://dergipark.gov.tr/uploads/issuefiles/d92b/6584/cf6d/5859414cece75.pdf>> adresinden 14.09.2017'de erişildi.
- Şen, G. (2013). Sosyoloji Öğretiminde Mnemonik Sistem ve Romalı Evi Tekniği Türk Ailesinin Tarihsel ve Sosyal Değişiminin Diziler Üzerinden Analizi Örneği. *Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi Yeni Toplumsal Yapılanmalar: Geçişler, Kesişmeler, Sapmalar Bildiri Kitabı I*, (Editör: Muammer Tuna) içinde (405-418). Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Şentürk, Ü. (2012). Tüketim Toplumu Bağlamında Boş Zamanların Kurumsallaştırdığı Bir Mekân: Alışveriş Merkezleri (AVM). *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (13), 63-77. <http://www.journalagent.com/pausbed/pdfs/PAUSBED_2012_13_63_77.pdf> adresinden 22.04.2017'de erişildi.
- Taşyürek, N. (2010). Reklam ve Reklamın Tüketicilerin Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkisi: Bir Alan Araştırması. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Topakkaya, A. (2009). Aristoteles'te Adalet Kavramı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 628-633. <http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt2/sayi6pdf/topakkaya_arslan.pdf> adresinden 22.04.2017'de erişildi.
- Topsümer, F. ve Elden, M. (2015). *Reklamcılık Kavramlar, Kararlar, Kurumlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Urhan, V. (2016). Siyaset Felsefesinde Adalet, Eşitlik, Özgürlük. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (26), 103-119. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/271707>> adresinden 22.04.2017'de erişildi.
- Usta, N. (2008). Nasreddin Hoca Nüktelerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. Niyazi Usta (Yaz.), *Din ve Toplum Yazıları* içinde (s. 117-125). Ankara: Platin Yayınları.
- Wagenfeld-Heintz, M. (2001). Developing The Sociological Imagination Through Videos. *Michigan Sociological Review*, 15 (Fall 2001), 66-76. <<http://www.jstor.org/stable/pdf/40969060.pdf?refreqid=excelsior:fa9e7d39a77159c3fec2c8a00a2f93e5>> adresinden 13.07.2017'de erişildi.
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*. Bursa: Dora Basım Yayın Dağıtım.
- Ziya Gökalp. (2015). *Türk Medeniyeti Tarihi*. Ali Duymaz (Haz.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.